

Το κατάλληλο χαρτί

Το κάθε υλικό που θα χρησιμοποιήσεις έχει ανάγκη από διαφορετική ποιότητα χαρτιού. Όσο πιο υγρό είναι το χρώμα, τόσο πιο χοντρό και απορροφητικό χαρτί χρειάζεται. Τα παστέλ αναδεικνύονται σε χαρτιά πορώδη.

Αυτό δε σημαίνει ότι δε θα πειραματιστείς. Μπορείς να ζωγραφίσεις σε κάθε είδος χαρτιού, ακόμα και σε εφημερίδες, σε χαρτοσακούλες, σε χαρτόκουτα, ή σε φωτογραφίες.

3. Τζ. Πόλλοκ «Χωρίς τίτλο» 1942. Ζωγραφική που αποδίδει τη χειρονομία του καλλιτέχνη.

4. Τυχαίος συνδυασμός χρωμάτων που προέρχεται από τους προηγούμενους χρωματισμούς ενός σκασμένου τοίχου.

Σκέπτομαι και προγραμματίζω

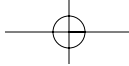
Τα χοντρά πινέλα και το σφουγγάρι απλώνουν το χρώμα στις επιφάνειες με ευκολία. Πριν αρχίσεις να ζωγραφίζεις, σκέψου τι θέλεις να κάνεις και προγραμματίσει με ποιο τρόπο θα χρησιμοποιήσεις τα υλικά σου, π. χ. δεν είναι η καλύτερη επιλογή να επιχειρήσεις να γεμίσεις μια μεγάλη επιφάνεια με λεπτούς μαρκαδόρους.

Μπλούζα «γεμάτη συναισθήματα»

 Ζωγράφισε σε μια παλιά μπλούζα τα συναισθήματά σου: Πέρνα μέσα στην μπλούζα σου ένα χαρτόνι και στερέωσέ την πάνω του, με χαρτοταινία ή με καρφίτσες. Διάλεξε τα χρώματα που προτιμάς και θεωρείς ότι σε εκφράζουν. Προτίμησε τα πλαστικά χρώματα που δεν ξεβάφουν. Ετοίμασε αρκετή ποσότητα, ώστε να σε φθάσουν να ολοκληρώσεις το έργο σου. Χρησιμοποίησε όποιο τρόπο θέλεις για να αποτυπώσεις με εκφραστικές κινήσεις τα συναισθήματα της στιγμής.

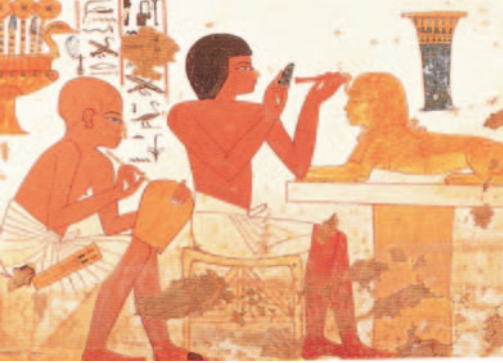
5. Η Θεοδώρα φοράει την «εκφραστική» της μπλούζα που ζωγράφισε παίζοντας με τα χρώματα.

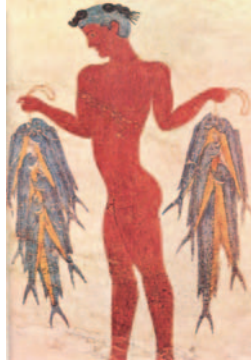
1 Από την κίνηση στην έκφραση

β. Το αφαιρετικό και το «ωραίο»

Η αφαίρεση και η έννοια του ωραίου στην Τέχνη

6. «Τεχνίτης». Αιγυπτιακή τοιχογραφία 1380 π. Χ.

7. «Ο ψαράς». Ελληνική τοιχογραφία Θήρα 160ς αι. π. Χ.

8. Λεπτομέρεια από το έργο του Π. Γκωγκέν «Αγορά» 1892

6-8. Έργα διαφορετικών εποχών με πλακάτο χρώμα και πλαγιομετωπική κίνηση.

Παρατηρώ και συγκρίνω

Παρατήρησε τα έργα 6, 7, 8. Αν και ανήκουν σε διαφορετικούς αιώνες, έχουν ωστόσο πολλά κοινά στοιχεία: Οι φιγούρες βρίσκονται σε ανάλογη στάση, που είναι αρκετά αφύσικη. Το κεφάλι φαίνεται από το πλάι (προφίλ), ενώ το σώμα φαίνεται από μπροστά (ανφάς). Το χρώμα τους είναι πλακάτο (ομοιόμορφο). Στα έργα 9-12 διακρίνουμε καθαρά γεωμετρικά στοιχεία, όπως ημικύκλια, ευθείες κ.ά., που κάνουν φανερή την πρόθεση των δημιουργών να αποδώσουν γεωμετρικά την πραγματικότητα. Όλες αυτές οι διαφοροποιήσεις από το φυσικό σχήμα και το χρώμα που επισημάναμε, αποτελούν μερικά από τα αφαιρετικά στοιχεία των έργων.

Αφαιρετικό χαρακτηρίζεται το έργο που δεν προσπαθεί ν' αναπαραστήσει την εξωτερική πραγματικότητα με κάθε λεπτομέρεια, αλλά παίρνει απ' τη φύση τα στοιχεία που θεωρεί σημαντικά και τα αναδεικνύει ή παραμορφώνει τη φυσική εικόνα, ώστε να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον του θεατή εκεί που θέλει ο καλλιτέχνης.

Όλα τα έργα τέχνης έχουν κάποιο βαθμό αφαίρεσης.

9. «Λιοντάρι». Μυκηναϊκό ρυτό 15ος αι. π. Χ.

10. Ουμ. Μποτσιόνι «Ανάπτυγμα μπουκαλιού στο χώρο» 1912

11. Μινωική θεά ειδώλιο 15ος αι. π.Χ.

12. Μάσκα Καμερούν

9-12. Έργα διαφορετικών εποχών με γεωμετρική αφαίρεση.

Οι καλλιτέχνες επεξεργάζονται τη φυσική πραγματικότητα, ανάλογα με τα αισθήματα και τις εμπειρίες τους και ξαναφτιάχνουν νέες εικόνες. Στη διαδικασία αυτή, ανανεώνουν συνεχώς τους τρόπους έκφρασής τους. Στη σειρά έργων του Μόραλη (εικ. 14-16) παρακολουθούμε τρία στάδια αφαίρεσης.

Όπως αποδεικνύουν τα παραδείγματα (εικ 6-12), η αφαίρεση στην Τέχνη δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο.

13. Η θεά Αθηνά 470-460 π.Χ. Μετόπη απ' το ναό του Δία. Ολυμπία.

14. Γ. Μόραλης Λεπτομέρεια από το έργο «Μορφή» 1951. Η εικόνα είναι κοντά στη φυσική πραγματικότητα.

15. Γ. Μόραλης Λεπτομέρεια από το έργο «Επιτύμβια σύνθεση» 1958. Τα σχήματα του έργου μοιάζουν με γεωμετρικά. Τα χρώματα απλουστεύονται. Οι φωτισκιάσεις σχεδόν εξαφανίζονται.

16. Γ. Μόραλης Λεπτομέρεια από το έργο «Επιτύμβιο» 1958. Το πρόσωπο αποδίδεται με ένα γρήγορο, γεωμετρικό σχέδιο. Το χρώμα γίνεται πλακάτο και περιορίζεται στο φόντο.

Η συνέχεια της τέχνης και η πορεία της αφαίρεσης

Κάθε βήμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας στηρίζεται σε προγενέστερες δημιουργίες. Ένας από τους λόγους για τους οποίους συναντούμε αντιστοιχίες στα έργα διαφορετικών εποχών, είναι ότι οι περισσότεροι καλλιτέχνες διδάσκονται από τους προγενέστερους.

Ο Γκωγκέν (εικ. 8) έζησε ένα σημαντικό μέρος της ζωής του στην Ταϊτή μακριά από τον πολιτισμό της εποχής του και επηρεάστηκε από την τέχνη και τον πολιτισμό της.

Ο Γαίτης επέλεξε την «Αργώ», σύμβολο της περιπέτειας της ζωής (εικ.18), για να εκφράσει τα δεινά του σύγχρονου, απρόσωπου ανθρώπου. Αν συγκρίνουμε το έργο με την παράσταση των Σειρήνων του ερυθρόμορφου αγγείου (εικ. 17), γίνεται ολοφάνερη η αφετηρία της έμπνευσης του καλλιτέχνη.

Στα έργα του Μόραλη (εικ. 14-16) βλέπουμε ότι η πορεία της αφαίρεσης επηρεάζεται από τις αξίες του κλασικού ελληνικού πολιτισμού (εικ. 13).

17. Σειρήνες Ερυθρόμορφη στάμνος 475 π. Χ.

18. Γ. Γαίτης «Σειρήνες» 1980

1 Από την κίνηση στην έκφραση

19-24. Γλυπτά από διαφορετικές εποχές, πολιτισμούς και τεχνοτροπίες με διαφορετική αντίληψη του «ωραίου».

Από το αφαιρετικό στο αφηρημένο

Στις αρχές του 20ού αι. υπήρχαν ήδη στην Ευρώπη αρκετές πρωτοποριακές* προτάσεις. Η καθεμιά από τις τάσεις αυτές απομάκρυνε τη ζωγραφική από την αναπαράσταση της φύσης, με το δικό της τρόπο.

Πολλά έργα, που ανήκαν σ' αυτά τα ζωγραφικά κινήματα, παρουσίαζαν υψηλό βαθμό αφαιρετικότητας με αποτέλεσμα το θέμα τους να είναι δυσαναγνώστο. Καθένα όμως από αυτά δεν είχε καταργήσει ολοκληρωτικά την αναπαράσταση (εικ. 19).

Το αφηρημένο

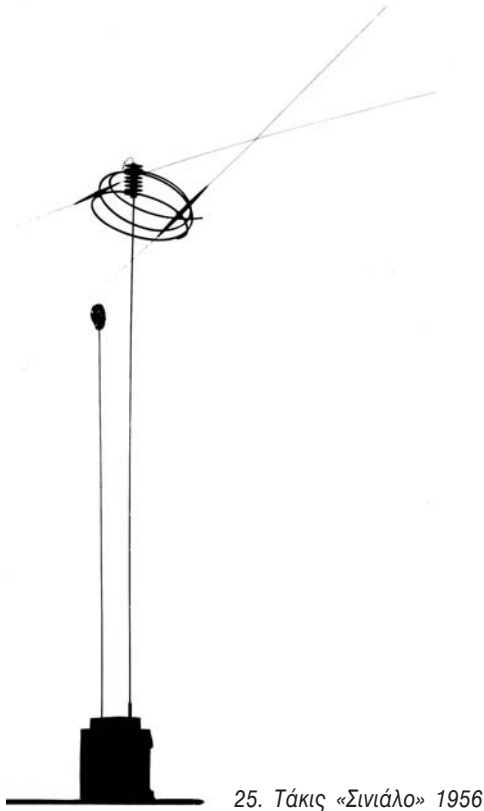
Η αφηρημένη τέχνη δε γεννήθηκε τυχαία. Οι πρώτοι ζωγράφοι που εκφράστηκαν με αυτόν τον τρόπο ήταν πνευματικοί άνθρωποι, με φιλοσοφικό προβληματισμό που είχαν ήδη ζωγραφίσει παραστατικά (κοντά στη φυσική πραγματικότητα).

Η αφηρημένη τέχνη κατάργησε την αναπαράσταση της φύσης. Ο καλλιτέχνης δεν επεξεργάζεται καμία εικόνα της φυσικής πραγματικότητας. Ασχολείται με τη σύνθεση των σημείων, των γραμμών και των χρωμάτων πάνω στη ζωγραφική επιφάνεια του πίνακα.

Κάποια από τα αφηρημένα έργα έχουν άμεση σχέση με ορισμένους τύπους των μαθηματικών ή με τους νόμους που διέπουν τις λειτουργίες της φύσης.

Στα πλαίσια της αφηρημένης τέχνης, η αντικατάσταση της συγκεκριμένης μορφής με την αφηρημένη επέτρεψε στους καλλιτέχνες να δουν τον κόσμο από μια διαφορετική σκοπιά (εικ. 25, 26, 27, 28).

- 19. Π.Πικάσο «Κεφάλι γυναίκας» 1931
- 20. «Κεφάλι Νέγρου» Νιγηρία 12ος-14ος αι.
- 21. «Βούδας» 4ος-5ος αι. Κίνα
- 22.. «Αμένωφισ Δ»' 1360 π. Χ. Αίγυπτος
- 23. Α. Τζακομέτι «Κεφάλι» 1927
- 24. «Αφροδίτη της Μήλου» 200 π. Χ. Ελλάδα.

25. Τάκις «Σινιάλο» 1956

26. Β. Καντίνσκυ «Ωρειδές κόκκινο» 1920

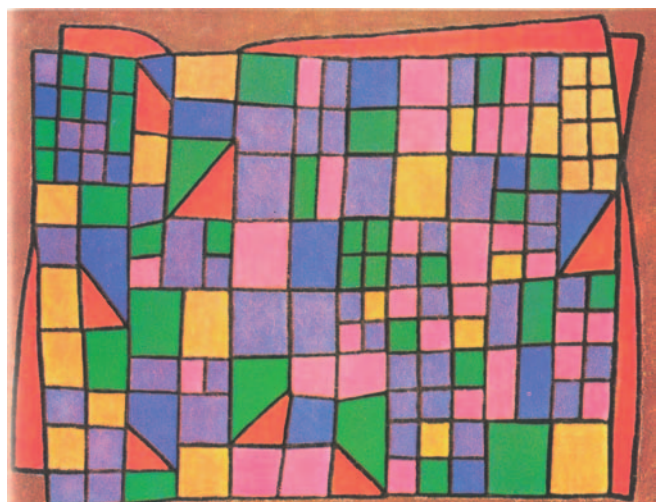

27. Ζ. Μιρό «Άτομα, Πουλιά, Αστέρι» 1978

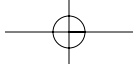
Στα τέλη του 19ου αι. – αρχές του 20ού, μια εποχή όπου οι ανακαλύψεις της επιστήμης άλλαζαν καθημερινά τα δεδομένα, οι καλλιτέχνες αναζήτησαν «σύγχρονους τρόπους για να βάλουν σε τάξη τον κόσμο», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο ζωγράφος Καντίνσκυ. Η εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων έπαψε να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον τους. Η έρευνά τους στράφηκε σε νόμους και συσχετισμούς πνευματικού περιεχομένου. Διερεύνησαν, δηλαδή, ένα διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας, τη γλώσσα των εικαστικών τεχνών*.

Το «ωραίο»

Στο πέρασμα των αιώνων η αντίληψη του ωραίου απέκτησε διαφορετικό νόημα, ανάλογα με τις αξίες και τον πολιτισμό της κάθε εποχής (εικ. 19-24). Κάθε κοινωνική ομάδα μπορεί να έχει διαφορετική άποψη για το ωραίο, αλλά και κάθε άτομο κρίνει το ωραίο ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τις εμπειρίες του.

28. Π. Κλέε «Πρόσωση από γυαλί» 1940

1 Από την κίνηση στην έκφραση

Τι θυμάμαι

- Περίγραψε τη σκηνή στις «Σειρήνες», όπως παριστάνεται στο ερυθρόμορφο αγγείο (εικ. 17).
- Τι κράτησε ο Γαΐτης από την εικόνα και τι άλλαξε (εικ. 18); Γιατί πιστεύεις ότι έκανε αυτές τις αλλαγές;
- Γιατί οι καλλιτέχνες χρησιμοποιούν στο έργο τους την αφαίρεση;
- Βρες στο βιβλίο σου αφαιρετικά και αφηρημένα έργα.
- Τι σημαίνει αφηρημένος καλλιτέχνης;
- Έχουν αλλάξει οι απόψεις σου για το «ωραίο» από την εποχή που ήσουν μικρό παιδί;

Γλωσσάρι

Αισθητική: Κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με τα κριτήρια αξιολόγησης στη φύση και κυρίως στην τέχνη.

Εικαστικές τέχνες: Το σύνολο των τεχνών που δημιουργούν εικόνα και απευθύνονται κυρίως στην αίσθηση της όρασης. Ο όρος παράγεται από το ρήμα εικάζω απ' όπου προέρχεται και η λέξη εικόνα, που σημαίνει αυτό που βλέπω. Οι αρχαιότερες και πιο γνωστές μορφές εικαστικών τεχνών είναι η ζωγραφική, η γλυπτική και η αρχιτεκτονική. Σήμερα η έννοια των εικαστικών τεχνών έχει διευρυνθεί συμπεριλαμβάνοντας πλήθος μορφών που εκτείνονται από τη χαρακτηριστική έως τα κόμικς και την κινούμενη εικόνα.

Πρωτοπορία: (Avant-garde): Ο όρος υποδηλώνει κάθε είδους καλλιτέχνες των οποίων η τεχνοτροπία θεωρείται πιο προχωρημένη απ' την εποχή τους.

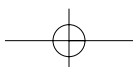

29. Χατζηκυριάκος-Γκίκας «Νικηφόρος» 1938

Μόραλης Γιάννης (1916): Σύγχρονος Έλληνας ζωγράφος. Εμπνεύστηκε από την κλασική τέχνη, ενσωματώνοντας σύγχρονα στοιχεία. Διέσχισε μια πορεία σταδιακής αφαίρεσης για να καταλήξει σε γεωμετρικές μορφές.

Χατζηκυριάκος-Γκίκας Νίκος (1906-1995): Ζωγράφος, γλύπτης, χαράκτης, ποιητής και συγγραφέας. Ένας απ' τους κυριότερους εκπροσώπους της κυβιστικής γενιάς των Ελλήνων καλλιτεχνών. Το έργο του συνδυάζει το ευρωπαϊκό με το ελληνικό στοιχείο. Με την παραμόρφωση της πραγματικότητας επιχειρεί να κατακτήσει τη βαθύτερη ουσία των πραγμάτων διαπερνώντας την ορατή πραγματικότητα (εικ. 29).

Πόλλοκ Τζάκσον (Pollok Jackson 1912-56): Αμερικανός ζωγράφος. Κύριος εκπρόσωπος της Χειρονομιακής Τέχνης (Action Painting). Η εικόνα της τεχνοτροπίας αυτής δεν είναι προαποφασισμένη, αλλά προκύπτει από τον τρόπο που δημιουργείται. Ο Πόλλοκ άπλωνε το μουσαμά στο πάτωμα και περνούσε πάνω του στάζοντας χρώματα, καθώς προσπαθούσε να καταγράψει την κίνησή του.

2. ΟΛΑ ΕΙΝΑΙ ΧΡΩΜΑ

Χρωματικές κλίμακες. Συγκριτική Ιστορία της Τέχνης

α. Τι χρώμα έχει η θάλασσα;

Η φύση

Η φύση διαθέτει μια ατέλειωτη ποικιλία χρωμάτων και σχημάτων. Τα είδη των πουλιών, των ψαριών, των φυτών έχουν χρώματα που υπερβαίνουν κάθε φαντασία. Κάθε εποχή χρωματίζει τη φύση με τα δικά της χρώματα. Τα κίτρινα του καλοκαιριού, τα γήινα χρώματα της φθινοπωρινής γης, όλα αλλάζουν ανάλογα με τις εποχές. Η κάθε αλλαγή μας προκαλεί ένα διαφορετικό συναίσθημα.

Το φως

Κατά τη διάρκεια της ημέρας, ανάλογα με την ώρα και τις ατμοσφαιρικές συνθήκες, η φύση αλλάζει χρωματισμούς. Οι σκιές άλλοτε φαίνονται χρωματιστές, άλλοτε γκριζες. Όλοι μαγεύονται μπροστά σ' ένα ηλιοβασίλεμα. Ίσως γιατί μπορούν να διακρίνουν στον ουρανό όλα τα χρώματα της ίριδας ή επειδή τελειώνει η μέρα.

Έχεις αναρωτηθεί, γιατί μας αρέσει να κοιτάμε τη θάλασσα; Μήπως επειδή αλλάζει συνεχώς; Παρατήρησε τη θάλασσα. Θα δεις πως καθρεφτίζει ό,τι υπάρχει γύρω της (εικ. 31).

Εξασκώ τη ματιά μου

 Κοίταξε από το παράθυρό σου τον άσπρο τοίχο που «ακουμπά» στον ουρανό. Συνήθως περνάει απαρατήρητος. Υπάρχουν μέρες, όμως, που σε γεμίζει αισιοδοξία σαν τον κοιτάς. Αναρωτήθηκες ποτέ γιατί;

30. «Λεωφορείο στη βροχή» Νίκος Μ. 14 ετών

31. «Ανταύγειες στη θάλασσα»

32. Μ. Βλαμένκ. Λεπτομέρεια από το έργο «Σπίτια στο Σατού» 1904. Τοπίο με καθαρά χρώματα

 Αν βρεθείς κοντά στη θάλασσα το ηλιοβασίλεμα, προσπάθησε να ονοματίσεις τα χρώματα που ξεχωρίζεις στον ουρανό αρχίζοντας από τον ήλιο.

 Όταν χιονίσει, κοίταξε τις πρωινές σκιές πάνω στο χιόνι. Μπορείς να διακρίνεις τι χρώμα έχουν;

33. «Τα δικά μου χρώματα» Ελένη Τ. 12 ετών

β. Η χρωματική μου ταυτότητα

Πειραματισμοί με το χρώμα

Θα πρέπει να ξέρεις ότι στην τέχνη κάθε πρόβλημα έχει πολλές λύσεις. Αξία έχει εκείνη που αντιπροσωπεύει πραγματικά το δημιουργό. Ψάξε λοιπόν κι εσύ να βρεις τις δικές σου λύσεις.

Διαλέγω χίλια χρώματα

Προσπάθησε να φτιάξεις όσο περισσότερα χρώματα μπορείς αναμειγνύοντάς τα και διάλεξε εκείνα, που θεωρείς ότι σε αντιπροσωπεύουν. Ζωγράφησε μ' αυτά ελεύθερα.

Κοίταζε το έργο σου προσεκτικά πριν συνεχίσεις. Μη βιάζεσαι να το τελειώσεις. Αξιοποίησε το τυχαίο. Ένα στάξιμο, μια στραβοπινελιά, ένα «άσχετο» χρώμα μπορεί να δώσει στο έργο σου τη ζωντάνια που αναζητούσες.

Άλλαξε την αρχική σου ιδέα με πολλούς τρόπους και διάλεξε την καλύτερη.

Μην ξεχνάς να καθαρίζεις καλά τα πινέλα σου πριν αλλάξεις χρώμα. Αν ανακατέψεις όλα τα χρώματα, δε θα έχεις το αποτέλεσμα που περιμένεις.

Ηλεκτρονικά χρώματα

✎ Υπάρχει σκάνερ στον υπολογιστή του σχολείου; Σάρωσε το έργο σου και άλλαξέ του τα χρώματα. Πρόσθεσε καινούρια στοιχεία. Εκτύπωσέ το σε χοντρό χαρτί και συνέχισε ζωγραφίζοντας πάνω του με ξυλομπογιές ή τέμπρες, λαδοπαστέλ ή κηρομπογιές.

Φανταστικά ζώα

✎ Υλικά: Ένα παλιό φανελάκι ή οποιοδήποτε μαλακό ρούχο, πλαστικά χρώματα, πινέλα, λεπτό σπάγκο, συρραπτικό, κόλλα παχύρρευστη, ψαλίδι, σύρμα, κόφτη, εφημερίδες, κουμπιά, καπάκια, αλουμινόχαρτο και ό,τι άλλο άχρηστο υλικό σκεφθείς ανάλογα με το θέμα σου.

✎ Κατασκεύασε με διπλό σύρμα το σκελετό ενός φανταστικού ζώου. Στρίψε το κατάλληλα για να σχηματιστούν τα μέλη (πόδια, φτερά ή πλοκάμια κτλ. (εικ.36). Κάνε μια σφαίρα από εφημερίδα και δέσε την στη θέση του κεφαλιού (εικ.37). Ντύσε το σύρμα με κομμάτια εφημερίδας που θα τυλίξεις με σπάγκο. Κάλυψε την κατασκευή σου με το ύφασμα. Μπορείς να τρυπήσεις το ρούχο, να το γεμίσεις, να το συρράψεις. Κόλλησε στη θέση των ματιών καπάκια ή κουμπιά, ή ό,τι άλλο φανταστείς.

Διάλεξε τα χρώματα που προτιμάς, χρωμάτισε την κατασκευή σου και ζωγράφισε τις λεπτομέρειες (εικ.38).

34. «Τα δικά μου χρώματα» Ιβάν Π. 12 ετών

35. «Τα χρώματά μου» Αναστασία Ζ. 13 ετών

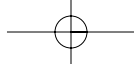
36.

37.

38. Φανταστικό ζώο. Έργο Ιάπωνα μαθητή

γ. Ουράνιο τόξο

Φως και χρώμα

39. «Ηλιοβασίλεμα» Αθανασία Α. 13 ετών

40. Π. Διονυσόπουλος «Πινέλο-ουράνιο τόξο» 1996

Πώς βλέπω το χρώμα

Ο λόγος για τον οποίο βλέπουμε τα πράγματα είναι το φως. Χωρίς αυτό, στο σκοτάδι, δεν μπορούμε να δούμε ούτε χρώματα, ούτε αντικείμενα. Το φως φθάνει στο μάτι μας είτε απευθείας από τις πηγές που το εκπέμπουν είτε μετά από ανάκλαση* από τις διάφορες επιφάνειες.

Το φως του ήλιου ή μιας άλλης πηγής που φαίνεται άσπρο, στην πραγματικότητα είναι ένα άθροισμα όλων των χρωμάτων. Μπορούμε να δούμε την πολυχρωμία του φωτός, με τη βοήθεια ενός διάφανου πρίσματος ή ενός CD.

Το υπέροχο ουράνιο τόξο δεν είναι τίποτα άλλο από μια χρωματική ανάλυση του φωτός, σε μεγάλη κλίμακα, με τη βοήθεια των σταγόνων της βροχής.

Βλέπουμε τα χρώματα και επειδή η κάθε χρωματιστή επιφάνεια ανακλά μόνο το δικό της χρώμα του φωτός, ενώ απορροφά όλα τα υπόλοιπα, για παράδειγμα, μια κόκκινη επιφάνεια ανακλά μόνο το κόκκινο φως και απορροφά όλα τ' άλλα.

Μια επιφάνεια που φαίνεται λευκή, ανακλά όλες τις φωτεινές ακτίνες, ενώ μια μαύρη τις απορροφά όλες. Σε αντίθεση με την ανάμειξη των χρωμάτων του φωτός με την οποία δημιουργείται το λευκό, αν αναμείξουμε όλα τα υλικά μας χρώματα, το αποτέλεσμα που θα προκύψει είναι σχεδόν μαύρο χρώμα.

Το φως στη ζωγραφική

Το φως και οι ιδιότητές του, όπως είναι φυσικό, έχουν απασχολήσει και τους ζωγράφους. Οι Ιμπρεσιονιστές (εικ. 47) και οι Πουαντιγιστές ζωγράφοι (εικ. 65) μελέτησαν συστηματικά την επίδραση του φωτός στη δημιουργία των χρωμάτων. Οι Ιμπρεσιονιστές βγήκαν από το εργαστήριό τους στη φύση και προσπάθησαν ν' αποδώσουν τη φευγαλέα εντύπωση της πραγματικότητας κάτω από την επίδραση του φωτός. Πολλοί καλλιτέχνες μέχρι σήμερα προσανατόλισαν το έργο τους στη μελέτη του φωτός.

Τον 20ό αιώνα το ίδιο το φως χρησιμοποιήθηκε στην Τέχνη ως πλαστικό* στοιχείο (εικ. 45).

